

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ד' דהנוכה תשפ"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קצ"ה

שנתכלה השמן, על ידי זה נגילה ונשמחה 'בר' (תהלים קיח-כד), כל השמונה ימים שעולה מספר 'בר'.

*

אמנם תירוץ זה דהנס נעשה בהאש ולא בהשמן, זה תליא באיזה אופן נתהוה הנס, דהן ידוע קושיית הבית יוסף (סימן תרע) דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת, נמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעת לילות. וכתב בזה שלשה אופנים, חדא, שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר, וכמו כן עשו בכל לילה, ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. שנית, שאחרי שנתנו השמן בהמנורה, נתמלא הפך בשמן, והוכר הנס אף בלילה הראשון. שלישית, שאחרי שנתנו השמן בהמנורה, מצאו בבוקר שהנרות היו מלאים שמן, וכן היה בכל לילה ע"כ.

ומעתה ביאור זו דנעשה הנס באש שלא כילה השמן, יתכן רק לתירוץ השלישית, שהנס נעשה בתוך המנורה שמצאוהו בכל בוקר מלאה שמן, או שפיר יתכן לומר שלא נתרבה שמן חדש בהנרות, אלא נשאר בתוכה השמן הראשון שהיה בהפך, כי נעשה נס בהאש שלא כילה אותה. אבל לתירוץ השנית, שהנס לא נעשה בהמנורה אלא בהפך, על כרחך שנתהוה הנס בהשמן שנתמלא הפך מחדש. וכמו כן לתירוץ הראשונה, שנתנו בכל יום רק חלק שמינית מהפך, אז נתכלה בכל יום אותה השמן, ולמחרתו נתנו בהמנורה עוד חלק שמינית.

והנה יש חילוק רב, אי נתהוה הנס בהאש, שירדה להם אש מן השמים ולא כילה השמן, או שנתהוה הנס בהשמן, שניתוסף שמן חדש. דאם הנס נעשה בהוספת השמן אז היה נס חדש בכל יום, שנתכלה השמן הישן וניתוסף שמן חדש בנס. אבל אי נימא דהנס היה בהאש, או עיקר הנס היה רק ביום הראשון, שירדה אש מן השמים שאינו מכלה השמן שבפך, אלא שהתועלת מן הנס היה על שמונה ימים, אבל עשיית הנס היתה רק ביום הראשון. וזה תליא בתירוץ הבית יוסף, שלתירוץ הראשונה והשנייה היה הנס בהשמן, ולתירוץ השלישית היתה בהאש.

ומעתה אתי שפיר קושיית הגמרא ונמעט ניסא, שלא נברך ברכת שעשה נסים רק ביום הראשון, כי המקשן היה סבור דהנס נעשה בהאש, ונס זה נעשה פעם אחת רק ביום הראשון, אבל בשאר הימים לא נתהוה נס חדש, ונמעט ניסא. ועל

בגמרא (שבת כג.) איתא אמר רב יהודה יום ראשון המדליק מברך ג', מכאן ואילך מברך ב', מאי ממעט, ממעט זמן. ונימעוט ניסא, ניסא בכל יומא איתיה [שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך] ע"כ. והקשה ההפלא"ה בפנים יפות (פ' מקץ) הלא כל המפרשים טרחו לבאר מה היה הנס ביום הראשון, הא מצאו פך שמן על יום אחד, ואיך עלה על דעת המקשן דרק ביום ראשון יברכו שעשה נסים, ולא בשאר הימים.

ונראה דהנה המפרשים הקשו עוד, מה הועילו שנתרבה השמן להדליק ממנו על שמונה ימים, הלא התורה הקפידה ויקחו אליך שמן זית זך (שמות כו-כ), שהשמן צריכה להיות מזית, ושמן נס לא הוי שמן זית, ואיך יצאו בה מצות הדלקת המנורה.

וכבר דברנו בזה (ביום א' העל"ט) דהנס לא היה בתוספות שמן להמנורה, אלא בהאש, שלקחו אש מן המזבח, שהיה אש של מעלה שאינו מכלה, ולכן נשאר כל השמן שהיה בפך על כל השמונת ימים. והראוני שיטוד זה כתב כבר מרן החתם סופר (בחיודושי ש"ס השלם שבת כג.), אלא שהוא כתב דהוריד הקב"ה על המנורה אז מאש של מעלה ולא כלה השמן. והוסיף, דביום השמיני עשה נס שהאש הוא שאין דרכו לכלות כילה את השמן שהיה במנורה, דאילו היה נשאר השמן לא היה רצון ה' בשמן שלהם, ונמצא נעשה נס גם בשמיני ע"כ.

וביאורו, דאם לא היה מכלה האש את השמן ביום השמיני, היה מקום לומר דמה שלא נתכלה השמן אין זה מצד חביבותם שיוכלו להדליק כל הימים הללו, אלא זהו על דרך שאמר משה לה' בעדת קרח, אל תפן אל מנחתם, תניחם האש ולא תאכלם. כמו כן לא היה חפץ ה' לקבל את הדלקתם לרצון, ולכן לא כילה אותם האש. אבל כיון שבשמיני כילה האש את השמן, הרי זה מגלה שאר הימים שלא נתכלה היתה כדי שיוכלו להדליק כל הימים. ובוזה יבואר מה שקורין ליום השמיני בתואר 'זאת חנוכה', כי לולא ההדלקה של יום הזה במקדש שנתכלה השמן, לא היה ניכר שום חביבות נס בכל הימים שקדמו, כי יתכן שהאש לא כילה את השמן, שאין לה' חפץ בה, אך היום האחרון מגלה למפרע חביבות הנס של ימי חנוכה. וזהו מה שאמר הכתוב, מאת ה' היתה 'זאת', שהיום האחרון של חנוכה נקראת 'זאת', ו'היא נפלאת בעינינו', אך 'זה היום עשה ה', ביום השמיני עשה ה'

זה משני נס בכל יומא איתיה, שלא נתהוה הנס בהאש אלא בהשמן, כשאר תירוצי הבית יוסף, שבכל יום ניתוסף שמן חדש, ושפיר יש לברך בכל יום ברכת שעשה נסים, כי בכל יום נתהוה נס חדש בהוספת השמן של אותו יום.

אז יש לומר דכוונת התרצן, דגם אי נימא דהנס היה בהאש, ואם כן עיקר הנס נתהוה ביום ראשון, מכל מקום כיון שנמשכה תוצאות הנס ההוא על כל השמונת ימים, שפיר מברכין בכל יום ברכת שעשה נסים.

*

אך לפי זה הדרא קושיא לדוכתיה, דלפי התירוצים הנ"ל דהנס היה בשמן, שניתוסף שמן חדש בהמנורה או בהפך, איך היו יוצאין בזה מצות הדלקת הנרות, הא צריכין לשמן שיוצא מזית, ולא מהני שמן נס. ומטו משמיה של הגר"ח מבריסק זצ"ל שאמר דהנס לא היה בריבוי כמות השמן אלא באיכותו, שניתוסף כח בהשמן, שלא נתבער בזמן קצר כפי רגילותו, אלא נמשכה ביעורו לזמן ארוך ע"כ. והנה גם תירוץ זה לא יוצדק אלא לשני התירוצים הראשונים של הבית יוסף, שחילקו את שמן שבפך לשמונה חלקים, והדליקו בכל יום חלק שמינית, ויש לומר שנתהוה נס שהאריך שמן ההוא לדלוק שמונה פעמים ככה משאר שמינים. ולתירוץ השלישית שביום ראשון נתנו כל השמן בהמנורה, ונשארה מלאה יום יום, ניתוסף באיכותה עוד יותר ששמן של יום אחד ידלק שמונה ימים. אבל לתירוץ השנית שנתמלא הפך בשמן חדש בכל יום, אם כן על כרחך שהיה נס בריבוי שמן בכמות, שניתוסף בכל יום שמן חדש בהפך, ולא רק שדלק השמן שעות יתרות.

אמנם יש לומר דגם אי נימא דנתרבה כמות השמן, אין הכוונה שברוך נס הובא לכאן שמן חדש ממקום אחר, שמן של נס, אלא הנס היה שנתרחב השמן המועט ונתפשט ממנה, שאותה שמן עצמה נכפל בכפלי כפליים, כמו דבר שהיה מתכווץ ושוב מתפשט לאין ערוך. ועל דרך דוגמא מה שמצינו בבת פרעה, ותשלח את אמתה ותקחה (שמות ב-ה), ובגמרא (סוטה יב:) דאשתרבוני אשתרבב אמתה אמות הרבה ע"ש. ואין הכוונה שניתוספה לה באמתה בשר ועצמות חדשות, אלא בדרך נס שנתרבה ונתפשטה אמתה אמות רבות, ושוב נתכווצה. וכיוצא בה מצינו באסתר המלכה, דאיתא בגמרא (מגילה טו:) שלשה מלאכי השרת נודמנו לה כשנכנסה למלך אחשוורוש, אחד שהגביה את צוארה, ואחד שמתח את השרביט וכו', וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה, וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב (תהלים ג-ח) שיני רשעים שברת, ואמר ריש לקיש אל תקרי שברת אלא שריבבת [בעוג מלך הבשן שעקר הר בת ג' פרסה להשליכו על ישראל, ונתנו על ראשו, ושלח הקב"ה נמלים ונקבדו ונכנס בצוארו, ביקש לשומטו ונשתרבבו שיניו לכאן ולכאן]. ובכל מקומות הללו לא באתה שום דבר חדש, אלא אותה דבר נתפשטה. ועל דרך זה היה בהנס דנרות, שהשמן שהיתה בהפך נתרחבה ונתפשטה שיוכלו להדליק ממנה שמונה ימים. וכל כמות השמן היה רק מהשמן זית שהיתה בהפך.

ודבר זה הוא כמו נס בתוך נס, שפך שמן אחת נתרבה שמנה לשמונה פעמים ככה, ולא עוד, אלא שלא ניתוסף כאן שום דבר מבחוץ, אלא השמן עצמה נתרחבה להרבות כמותה. ועל זה נרמז (תהלים ס-ו) נתנה ליריאיך נס להתנוסס, שניסי ה' הם לפעמים נס בתוך נס, שאין לו מושג בשכל האדם.

ומצינו בנסי ה' שני סוגים, חדא, שרק התהוות הנס הוא שלא כדרך הטבע, אבל אחר שנתהוה מובן התוצאה ממנה בשכל האדם. ועל דרך משל העשר מכות, דם צפרדע וכו', שרק

התהוות הדם היתה פלא איך התהוה, אבל שוב הוא דם כמו שאר דמים שבטבע וכו'. או קפיצת הדרך, שהתהוות הקפיצה הוי שלא כדרך הטבע, אבל מה שנמצא אחר זה בעיר אחרת, אין זה פלא עוד. ושוב יש נס, שגם אחר שנתהוה לא יכול האדם לצייר בשכלו איך יתכן זה במציאות. ולדוגמא מה שאמרו חז"ל (יומא כא.) מקום ארון אינו מן המדה [אינו תופס למעט ממדת החלל של בית כלום, דתניא ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת, והרי כל החלל לא היה אלא כ' על כ', נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום] ע"כ. שזהו נס שאין להשכל מושג איך יתכן שארון עומד באמצע הבית ואינו תופס מקום.

ועל דרך זה היה הנס במקדש, עומדים צפופים ומשתחיים רווחים (אבות ה-ה), שהעזרה היתה אורך קל"ה אמות על רוחב אחת עשרה (מדות ב-ו), ונכנסו בתוכה רבבות ישראל בימי החג. ושניהם היו נס, הן עומדים צפופים, שאין מקום קצר יכול להחזיק גם אפס קצהו, ושוב נתרבה עוד יותר שמשותחיים רווחים. והבית המקדש לא נתפשט והאנשים לא נצטמצמו, אלא שלא היו תופסים מקום. וממילא לא יפלא כי השמן זית שבפך נתרבה ונתפשטה בכמותה להוסיף שמנה, אבל כולו היה מגופו, ולא שמן נס שנברא שמן חדש, גם כאשר בשכלנו הדל לא נוכל להבין ולהשיג דבר הזה. ומצינו כמותו גם בהשמן המשחה, ונרחיב אי"ה עוד בדיבור זה למחר.

*

ונסיים בדבר אגדה, הן ידוע כי היוונים רצו לבטל מישראל בעיקר שלש מצות, חדש שבת ומילה כידוע. והנה שבת ומילה הוי אות בין ישראל לאביהם שבשמים, ורצו לבטל זאת מהם, אבל מהו הטעם שחזרו לבטל מהם מצות קידוש החודש. ונראה דאיתא בגמרא (סנהדרין מב.) דהרואה לבנה בחידושה מברך אשר במאמרו ברא שחקים וכו', וללבנה אמר שתתחדש, עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידין להתחדש כמותה. וברש"י סימן הוא להם, שאף הם שמונים לה, עתידיים להתחדש בגדולתן כמותה ולפאר ליוצרים ע"כ.

והיינו שצוה ה' להלבנה שתתחדש, וישראל מונין ללבנה, ללמד אותנו שלא נתייאש לעולם, גם כאשר חשך עולמו עליו, יש לו עוד תקוה של אור. וזה נוגע בכללותן של ישראל, יש להם זמנים שמאיר הצלחתם כמו הלבנה במילואה, וכימי שלמה שהיה סיהרא בשלימותא. ויש זמנים של רדיפות והשמדות וכו' בגלותם, אבל כל זה היא תמיד רק לזמן קצר, ושוב ישראל מתרוממים ממצבם, ומתחילין להאיר שנית. וכמו שראינו בעיינינו בדור האחרון שאחר גודל החורבן של קהלות ישראל, יציץ ופרח ישראל במדה גדושה בתורה ועבודה, במדה שלא היו יכולין לצייר זאת אז. ואנו דומין בזה להלבנה, שגם אחר שנחשך אורה כליל, שוב לאחר זמן מתחדשת ומוסיפה להאיר יום יום יותר ויותר. ועל דרך זה צריך כל ישראל ליקח חזיון זה לעצמו גם בפרטי מצבו תמיד ולא להתייאש.

ודבר זה רצו היוונים לבטל מישראל, לשבור רוחם שלא יהיה להם תקומה מתחת ידם שפשטו בכל דבר שבקדושה שהיה בישראל, ולכן גזרו על חודש. אמנם רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, שנצחו ישראל היוונים, רבים ביד מעטים, וניתוספה אורה של תורה במצות חנוכה, ובהוספת אורה של תורה הנוגע להנס ומצותיה. כן נזכה בקרוב לראות באורה של הגאולה, ואור חדש על ציון תאיר בביאת בן דוד בב"א. [שוב הראוני נקודת הדברים בערוגת הבשם פרשת מקץ]. ■